

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΌΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1947

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,"
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Γ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ *

Ἡ καθαυτὴ νεοελληνικὴ ἱστορία μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ πὼς ἀρχίζει περίπου διακόσια χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ μας, στὰ μισὰ τοῦ 18ου αἰῶνα. Στὴν ἀπέραντη ἔχταση τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀυτοκρατορίας κατοικοῦσε, ναρτωμένος καὶ λησμονημένος ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ, ἓνας λαὸς μ' ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὀρθόδοξη θρησκεία καὶ θολές ἀνάμνησες ἀπὸ ἰθὺκὰ μεγαλεῖα. Ὁ λαὸς αὐτὸς εἶχε κυβερνηθεῖ ἀρκετοὺς αἰῶνες τὸ Ἀνατολικὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος καὶ τοῦ εἶχε δώσει σιγὰ-σιγὰ τὸ δικό του ἔθνικὸ χαραχτήρα. Τὰ μέλη τοῦ λαοῦ αὐτοῦ λεγότανε «Ρωμαῖοι», ὅμως τὸ Κράτος εἶχε γίνει ἑλληνικόν. Κατόπι οἱ ἑλληνόγλωσσοι «Ρωμαῖοι», οἱ Βυζαντινοὶ ὄπως τοὺς λέμε σήμερα, ξεπέσανε σὲ παρακμὴ καὶ ἡ Τουρκοκρατία τοὺς σκέπασε σὰ στρώμα ἀπὸ χιόνι. Τρεῖς λοιπὸν αἰῶνες μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὁ ἀρχαῖος αὐτοκρατορικὸς βυζαντινὸς λαὸς ἔρχισε πάλι νὰ ζεῖ, νὰ κινιέται, νὰ στοχάζεται, ν' ἀγωνίζεται. Ὅμως δὲν εἶτανε πιά ἀκριβῶς ὁ ἴδιος λαός. Μὲς στὴ φοβερὴ δοκιμασία εἶχε ἀνανεωθεῖ βαθύτατα καὶ παρουσιαζότανε ξανά στὸ προσκήνιο τῆς ἱστορίας μὲ νεανικὴ καὶ αἰσιόδοξη ἰδιοσυγκρασία, μὲ ὀροσερὸ πνεῦμα, μὲ ἰδιορρυθμίες ποὺ δὲν εἶχε πρὶν, σὰ λαὸς σχεδὸν καινούριος, σὰ λαὸς νεοελληνικός.

Ἱστορικὰ τὸ ξανάνωμα τοῦ γένους ἐκδηλώνεται, σὰν ἀντανάκλαση μιᾶς πανευρωπαϊκῆς ζύμωσης, τὸν καιρὸ ποὺ ἡ Δύση προετοιμάζει τὴ μεγάλη Γαλλικὴ Ἐπανάσταση. Κοινωνιολογικὰ συμπέφτει μὲ τὸ σχηματισμὸ τῆς νέας ἀστικῆς τάξης, ποὺ τότε, γύρω στὰ 1750, ἀρχίζει καὶ στὰ μέρη μας ν' ἀποχτᾷ οἰκονομικὴ δύναμη, νὰ σπουδάζει σοβαρά, νὰ κάνει μεγαλεπήβολα ὄνειρα.

Ἐνας ἄνεμος ἀναδημιουργίας πνέει τότε σ' ὅλες τὶς ἑλληνικὲς χῶρες καὶ στὶς πολυάριθμες παροικίες τῆς Διασποράς. Πιλοῦτος κυκλοφορεῖ ζωηρά, πολιτείες ἀνθίζουν, οἱ

Ἕλληνες ξαναβρίσκουνε τὴν πατροπαράδοτὴ κλίση τοὺς πρὸς τὶς ναυτικὲς τέχνες. Μιὰ ἀξιόλογη ἑλληνικὴ ναυτιλία ἀρχίζει νὰ ὀργώνει τὴ Μεσόγειο καὶ τὴ Μαύρη Θάλασσα. Ἑλληνικὲς ἐπιχειρήσεις φυτρώνουν ὀλοένα σὲ πολλὲς πολιτείες τῆς Εὐρώπης, ἡ ἑλληνικὴ παιδεία προκόβει στὸ ἔσωτερικὸ καὶ τὸ ἔξωτερικόν, βιβλία τυπώνονται πολυάριθμα, τὰ ἔθνικὰ ἰδανικὰ φουντώνουν. Στὴν Παλαιὰ Ἑλλάδα, οἱ Κλέφτες καὶ οἱ Ἀρματολοὶ ἀρχίζουν κίβλας νὰ σχηματίζουν ἓναν ἀξιόμαχο ἔθνικὸ στρατό. Στὴν περιοχὴ τοῦ πνεύματος, ἐπιβλητικὲς φυσιογνωμίες ἐκφράζονε μ' ἔργα καὶ πράξεις τὸ ζῦγνημα τοῦ Ἑλληνισμοῦ: ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις, φίλος τοῦ Φρειδερίκου τῆς Πρωσίας καὶ τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης· ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῖς, φιλόλογος μὲ παγκόσμιο κύρος· ὁ ἐπαναστάτης ποιητὴς Ρήγας Φεραίος, πρωτομάρτυρας τῆς νεοελληνικῆς Ἀνεξαρτησίας. Νιώθει κανεὶς, τὰ χρόνια ἐκεῖνα, πὼς πλησιάζει τὸ πλήρωμα τοῦ καιροῦ, πὼς ἡ Ἑλλάδα ἀνασταίνεται. Ἀπότομα, στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα, διαμορφώνεται ἡ ἱστορικὴ γενεὰ ποὺ μέλλει, μὲ φοβεροὺς ἀγῶνες, νὰ λευτερώσει μιὰ γωνιά τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ νὰ ἱδρῦσει ξανά Κράτος ἑλληνικόν. Στὴν Πελοπόννησο καὶ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ξεπετιοῦνται δυνατὲς μορφὲς ἀπὸ στρατιωτικοὺς ἀρχηγούς, στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου ἐξίσου σημαντικὲς φυσιογνωμίες ἀπὸ ναυτικούς, στὰ Ἐφτάνησα ὁ πρῶτος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, ὁ κόμης Ἰωάννης Καποδίστριας, καὶ ταυτόχρονα οἱ πρῶτοι μεγάλοι ποιητὲς, ὁ Σολωμός, ὁ Κάλβος....

Τὸ μικρὸ ὅσο Κράτος ποὺ βγήκε ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ πὼς εἶτανε μιὰ ἐπιτυχία. Ἡ φτώχεια τοῦ εἶταν ἀποκαρδιωτικὴ καὶ ἡ ἀνώτερη κοινωνικὴ τάξη τοῦ δὲ δικαίωσε τὶς προσδοκίες ποὺ εἶχανε στηριχτεῖ σ' αὐτήν. Τὰ παιδιά τῶν Ἀγωνιστῶν ξεδέψανε ὀλην τὴ δραστηριότητά τους μὲς στὴν πιδ στείρα μικροπολιτικὴ καὶ σὲ πνευματικὲς προσπάθειες σχολαστικὲς. Περιφρονήσανε τὴ ζωντανὴ γλῶσσα καὶ τὴ ζωντανὴ λογοτεχνία, χαράξανε μὲ τὰ σχολαστικὰ σχολεῖα τοὺς στραβὸ δρόμο στὴν παιδεία τοῦ λαοῦ καὶ βαλθήκανε νὰ καταστρέψουνε κάθε γνήσιαν νεοελληνικὴ παράδοση γιὰ νὰ μιμηθοῦνε τὴν

* ΣΗΜ.— Τὸ μικρὸ αὐτὸ μελέτημα γράφηκε γιὰ νὰ δημοσιευτεῖ ἀγγλικά σ' ἓνα ἀμερικανικὸ περιοδικόν· εἶναι λοιπὸν διατυπωμένο στὸ ὄφος ποὺ ἀποτελεῖται κανεὶς σὲ ξένους ἀναγνώστες ποὺ δὲν κατέχουνε τὰ ζητήματά μας. Σκοπὸς δὲν εἶναι νὰ γίνεῖ προπαγάνδα, ποὺ κανένα δὲν πείθει, μὰ νὰ εἰπωθοῦνε μερικὲς ἀλήθειες καὶ, μέσα ἀπ' αὐτὲς, νὰ τονιστεῖ ἡ ἀξία τοῦ σημερινοῦ Ἑλληνισμοῦ.

κομψή ζωή του Παρισιού και της Βιέννης του 19ου αιώνα.

Όμως, παρ' όλα αυτά, ο έθνικός οργανισμός βρισκόταν σε προκοπή. Σ' όλην την Τουρκία, στις παραδουνάβειες χώρες, στη νότια Ρωσία, στην Αίγυπτο, ο Έλληνισμός άνθουσε, πλούτιζε και καλλιεργούσε τη Μεγάλη Ίδέα, με τα βλέμματα στραμμένα προς το μικρό λεύτερο Κράτος, το φυσικό πιά πυρήνα του νεοελληνικού έθνικισμού. Η Μεγάλη Ίδέα είχε γεννηθεί στην ψυχή του λαού άμέσως μετά την Άλωση της Πόλης. Είταν η όρμηφόρη αντίδρασή του στην παρακμή, τη διάλυση και τη δουλεία, η έλπίδα του για μία μελλοντική αποκατάσταση των απaráγραφτων δικαιωμάτων του, όπως αυτός τα καταλάβαινε—δηλαδή το διώξιμο του Τούρκου κι η παλινόρθωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μες στα φυσικά της όρια, που περιλαβαίνανε το μεγαλύτερο μέρος της Βαλκανικής και της Μικρασίας, με πρωτεύουσα την Πόλη κι έκκλησιαστική μητρόπολη την Άγια-Σοφία. Η Μεγάλη Ίδέα, θρεμένη από τη μακρινή μ' ασβηστη ανάμνηση της καλίας αυτοκρατορικής δόξας, από φοβερές συμφορές και ταπεινώσεις, από τραγούδια, παραμύθια, προφητείες, όράματα, από το θρόλο του Μεγάλου Άλεξάντρου, από τη λάμψη των αρχαίων ελληνικών γραμμάτων, τέλος από τη συναίσθηση μιάς ανανέωσης του έθνους, έδινε στον Έλληνισμό του 19ου αιώνα μιά θαυμαστή ψυχική ένότητα, ένα αναμφισβήτητο και μεγαλόπνοο ιδανικό ζωής, κοινό σ' όλους τους ελληνικούς τόπους και σ' όλες τις κοινωνικές τάξεις.

Έδω λοιπόν μ'ας ξεσκεπάζεται μιά πρώτη έκδηλωση του νεοελληνικού δράματος. Βλέπουμε από τη μιά μεριά ένα έθνος ζωντανό και τολμηρό που απλώνεται σ' όλην τη νοτιοανατολική Ευρώπη και στις χώρες της Κοντινής και Μέσης Ανατολής και που καλλιεργεί με πάθος ένα μεγαλεπήβολο αυτοκρατορικό όνειρο· από την άλλη ένα Κράτος μικρό, φτωχό, αδύνατο, χωρίς αξία ήγεσία κι άνικανο να σηκώσει ένα τέτοιο ιδανικό. Η καλή θέληση ωστόσο δεν του έλειπε και πάσχιζε όσο μπορούσε. Μ'α η αντίθεση ανάμεσα στο μέγεθος των σκοπών του και τη μικρότητα των μέσων του είτανε τραγική κι αξιοθρήνητη. Ός ότου ήρθε το δυνατό χτύπημα που έμελλε ν' αλλάξει την πορεία της έθνικης ζωής: Ο ελληνoturκικός πόλεμος του 1897 κι η συντριπτική ήττα της Ελλάδας. Αν πούμε πώς το 1821 είναι ο πρώτος σημαντικός σταθμός της νεοελληνικής Ιστορίας, το 1897 είναι ο δεύτερος. Οι κατοπινοί ήρθαν άπανωτοί και σε πολύ πιο σάντομες προθεσμίες.

Γύρω στα 1900 ο Έλληνισμός ξύπνησε. Από τη μιά μεριά η στρατιωτική ήττα, από την άλλη το πλησίασμα των Βουλγάρων προς το Αιγαίο κι οι βλέψεις τους άπάνω στην ελληνική Μακεδονία προκαλέσανε μιά

νέα ένταση της έθνικης ζωής. Η πρώτη φάση της νέας αυτής εποχής είναι ο μακεδονικός άγώνας, που γεμίζει την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα. Γίνεται ένάντια στο Βούλγαρο, κάτω από την κλονισμένη σκεπή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο σκοπός είναι να στερεωθεί το έθνος στο μακεδονικό κάμπο, να μη βρεθεί εκθετο, στη διάθεση του σκληρού Σλαβομογγόλου γείτονα, τη μέρα που θα φύγουν οι Τούρκοι. Παράλληλα, στο έσωτερικό, μιά πιο συγχρονισμένη άστική τάξη άντρώνεται γοργά, άποχτ'α δύναμη κι αρχίζει να αισθάνεται την ανάγκη για μιά ζωή πιο πλατιά, πιο λεύτερη, πιο γενναία. Η πατροπαράδοτη μικροπολιτική δεν μπορεί πιά να τη χωρέσει. Ταυτόχρονα το πνευματικό κίνημα του Δημοτικισμού, με βάση τη ζωντανή λαϊκή γλώσσα και τη ζωντανή λογοτεχνία, πολεμ'α την επίσημη παιδεία κι άγωνίζεται να λυτρώσει το νεοελληνικό πνεύμα από σχολαστικές συνήθειες είκοσι αίωνων.

Τ'α ριζοσπαστικά ρεύματα της τότε ελληνικής κοινωνίας και το έθνικό αγωνιστικό πνεύμα του μακεδονικού κάμπου συγχωνεύονται ως ένα σημείο μες στην επανάσταση του 1909. Γέννημά της είναι ο Βενιζελισμός, που τον συνθέτει και τον καθοδηγεί ένας μεγάλος πολιτικός νοός, σαν από μηχανής θεός. Σ' ελάχιστα χρόνια ο Πρόεδρος Έλευθέριος Βενιζέλος συγχρονίζει το Κράτος, δίνει μιά μεγάλη ώθηση σ' όλες τις έκδηλωσης της έθνικης ζωής, έτοιμάζει μιά αξιόλογη πολεμική δύναμη, οργανώνει τις βαλκανικές συμμαχίες, νικ'α πρώτα την Τουρκία και κατόπι τη Βουλγαρία, διπλασιάζει την Ελλάδα, συμμετέχει στο πλευρό των Συμμάχων στον πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και παίζει ρόλο σπουδαίο στη διεθνή πολιτική. Τέλος, για μιά στιγμή, νομίζει κανείς ότι κοντεύει να πραγματοποιήσει, στα κύρια σημεία της, τη Μεγάλη Ίδέα. Φέρνει τ'α σύνορα της Ελλάδας στη Μαύρη Θάλασσα και στα πρόθυρα της Πόλης, διασχιζει το Αιγαίο και καταχτ'α τη δυτική Μικρασία. Μ'α η προσπάθεια ξεπερνούσε, ως φαίνεται, τη δύναμη άντοχής του έθνους. Η φανατική έσωτερική αντίδραση της παλαιάς κοινωνίας και των ξεπερασμένων πολιτικών μερίδων ύπονομεύει άκατάπαυτα το έργο του Βενιζέλου και ρίχνει την Κυβέρνησή του, την ώρα ακριβώς του μεγαλύτερου του θριάμβου. Από κεί και πέρα η έθνικη όρμη ξεπέφτει κι ο πολύχρονος άγώνας καταλήγει στη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.

Η χρονολογία αυτή είναι από τις πιο τραγικές και τις πιο βαρυσήμαντες στην ελληνική Ιστορία. Από την εποχή των αρχαίων Ιωνικών πολιτειών, για πρώτη φορά ο ελληνικός πληθυσμός έφυγε από τη Μικρασία κι έγκαταστάθηκε, σχεδόν ολάκερος, στην ευρωπαϊκή Ελλάδα. Αντίστροφα, χάρη στη Σύμβαση της Ανταλλαγής των πληθυσμών, οι Τούρκοι της βόρειας Ελλάδας έφυγαν

πίσω στη Μικρασία. Τόν ίδιο καιρό ο Έλληνισμός υποχωρούσε κι από τη νότια Ρωσία και τις βαλκανικές χώρες όπου ήταν εγκαταστημένος από αιώνες. Δημιουργήθηκε έτσι ένα ελληνικό Κράτος με περισσότερο από έφτα εκατομμύρια κατοίκους, έθνικά ένωμένους, ο ελληνικός λαός όμως έχασε τη μεγάλη άνεση που είχε ανέκαθεν να κινείται λεύτερα από το Δούναβη και την Κριμαία ως τον Εύφρατη και το Νείλο.

Η μετακίνηση των ελληνικών μαζών ανατάραξε βαθιά τη ζωή της χώρας. Έλληνες Μεσογειακοί κι Έλληνες από τα βάθη της Ανατολής κι άλλοι από τη Μαύρη Θάλασσα, από την Ουκρανία ή από τον Καύκασο κι από άλλα μέρη, ανακατώθηκαν στον ίδιο περιορισμένο τόπο. Μαζί ανακατώθηκαν τα ήθη τους, οι θρύλοι τους, τα τραγούδια τους — παράδοσες αρχαιοελληνικές, βυζαντινές, βαλκανικές, ανατολίτικες, νησιώτικες. Ανακατώθηκε ή ψυχολογία τους, κερδέυτηκαν οι εργασίες τους. Η κοινωνική οργάνωση, ή ιεραρχία, ή πειθαρχία του παλαιού ελληνικού Κράτους του 19ου αιώνα αναστατώθηκαν. Η πνευματική και καλλιτεχνική ζωή της Ελλάδας έλαβε έναν τόνο ανησυχίας που δεν είχε πριν, έγινε πιο λεύτερη, πιο πλατιά, πιο βαθιά. Η έθνική οικονομία άξαφνα ζωήρεψε. Η βιομηχανία, ή ναυτιλία, ή γεωργία προκόψανε γοργά. Οι πολιτείες μεγαλώσανε με τον ίδιο ρυθμό. Η πολιτική ζωή όμως δεν μπόρεσε να ξαναβρεί την Ισορροπία της κι ή εποχή του μεσοπολέμου φαίνεται σήμερα σα μιά ασυνάρτητη διαδοχή από στρατιωτικά κινήματα, μεταπολίτευτες κι άποτυχημένα κοινοβουλευτικά ή δικτατορικά πειράματα. Στην περίοδο αυτή άρχισε ν' ανακατώνεται κι ο μαρξισμός στο πλαίσιο της ελληνικής ζωής, με τη μορφή κυριότατα του κομμουνισμού που εμπνέεται από τη Μόσχα και μάλιστα με κυρίαρχο έξτρεμιστικό τόνο.

Το σπουδαιότερο ψυχολογικό αποτέλεσμα της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922 είναι ότι ή Μεγάλη Ίδέα έπαψε ν' αντιπροσωπεύει ένα αίτημα της έθνικής πραγματικότητας και στη θέση της δημιουργήθηκε ένα κενό. Δεν υπάρχει πια από τότε ένα πανελλήνιο ιδανικό ζωής, που να τό αισθάνονται εξίσου όλοι οι Έλληνες ανεξάρτητα από μόρφωση, κοινωνική τάξη και κομματικές διαφορές. Η πολιτική ζήτησε συχνά να γεμίσει τό κενό αυτό με κηρύγματα σχετικά με την Κοινωνία των Έθνών ή με τη Βαλκανική Όμοσπονδία ή με κοντόφθαλμες στενά έθνικιστικές θεωρίες, που από καιρό τις έχει ξεπεράσει ή ζωή. Όλα αυτά δε συγκινήσανε ποτέ αληθινά τις μάζες των ημερών μας. Οι πνευματικοί άνθρωποι, οι άξιοι του όνόματος συγγραφείς, προσπαθήσανε να χαράξουνε μιά γραμμή πιο σταθερή και με βαθύτερη απήχηση. Τό ανώτατο ιδανικό του Έλληνισμού, είπαν, ή δικαίωση της έθνικής ύπαρξής του, ή δόξα του, δεν μπο-

ρεί στο έξής να είναι άλλο τίποτα παρά μονάχα ο πνευματικός του πολιτισμός. Η καινούρια Μεγάλη Ίδέα πρέπει να είναι ή δημιουργία ενός ζωντανού, ιδιόρρυθμου και γόνιμου νεοελληνικού πνευματικού πυρήνα, που να συνεχίζει τη μεγάλη παράδοση της Ελλάδας, να ζει έντονα τη σύγχρονη ζωή, να βρίσκεται σε ταυτόχρονη ανταπόκριση με τη Δύση και την Ανατολή και να μπορεί ν' άχτινοβολήσει μ' έργα και ιδέες έξω από τά έθνικά σύνορα.

Γιά την έξυπνέτηση ενός τέτοιου ιδανικού τό έθνος διαθέτει σημαντικές δύνამες. Ο σημερινός ελληνικός λαός είναι λαός όλοζώντανος, γεμάτος όρμη, εύφύια και φαντασία, με δυνατή προσωπικότητα και μεγάλες άρετές από ανθρωπισμό, ήρωισμό και γενναιοψυχία. Έχει φανερή ποιητική και πλαστική διάθεση, έφευρετικότητα και πρωτοτυπία στις αúθόρμητες σύλληψές του. Η δημοτική του ποίηση είναι ίσως ή ώριμότερη στον κόσμο, ή λαϊκή του τέχνη πάντα αξιόλογη, ή λαϊκή του ειδικά αρχιτεκτονική είναι κάποτε πολυσήμαντη. Έχει ζωντανές παράδοσες από πολιτισμό που συνεχίζεται αδιάκοπα τρεις χιλιάδες χρόνια και μαζί έχει έξαιρετικά νεανικήν ιδιοσυγκρασία. Ο Όμηρος, οι αρχαίοι τραγικοί, ο Παρθενώνας, οι βυζαντινές εκκλησίες, ή ελληνορθόδοξη τελετουργία, οι θρύλοι της Αυτοκρατορίας, τά δημοτικά τραγούδια, ή Έπανάσταση του 1821, οι άγώνες κι οι προσπάθειες του 20ού αιώνα, όλα αυτά τά ποικιλόμορφα στοιχεία αποτελούν ένα σύμπλεγμα άρμονικό, ζωντανό και, τό πιο παράξενο, ένα σύμπλεγμα νεανικό. Ο σύγχρονος Έλληνισμός έχει κίόλας γεννήσει, τά τελευταία εκατόν πενήντα χρόνια, μερικές σπουδαίες φυσιογνωμίες από ποιητικούς δημιουργούς και πνευματικούς όδηγούς. Η σημερινή του επίδοση στη λογοτεχνία, τη ζωγραφική και τη γλυπτική είναι αξιοπρόσεχτη. Διαθέτει τέλος (και τοúτο δεν είναι ή βεβαιία τό λιγότερο σημαντικό κεφάλαιό του) μιά νέα λαϊκή ελληνική γλώσσα με μεγάλη όμορφία κι άπεριόριστες πνευματικές και ποιητικές δυνατότητες, εξίσου πλούσια, δροσερή κι όλόχυμη όσο τ' άγγλικά των Έλισαβετιανών ή τά γαλλικά του Ραμπελαί.

Ο τελευταίος πόλεμος, ή καταπληχτική νίκη του 1940—41 κι οι έπικοί άγώνες της έθνικής Αντίστασης δικαίωσαν άπόλυτα εκείνους που πιστεύουνε στην ψυχική αξία του σημερινού ελληνικού λαού. Όσοι ζήσανε στην Ελλάδα αυτά τά χρόνια νιώσανε μες στον άέρα κάτι ανήκουστο κι άξέχαστο, μιάν Ιερή μανία και βακχεία, έναν ήρωικό διονυσιασμό, μιά θεία τρέλα, Ικανή για τά μεγαλύτερα έργα. Μά τό ξύπνημα ήταν όδυνηρό. Η χρόνια πολιτική και κοινωνική άνισορροπία, που κληρονόμησε στην Ελλάδα ή Μικρασιατική Καταστροφή, εντάθηκε άξαφνα από τις νέες συμφορές, από τη φρικιαστική έμπειρία της έχθρικής κατο-

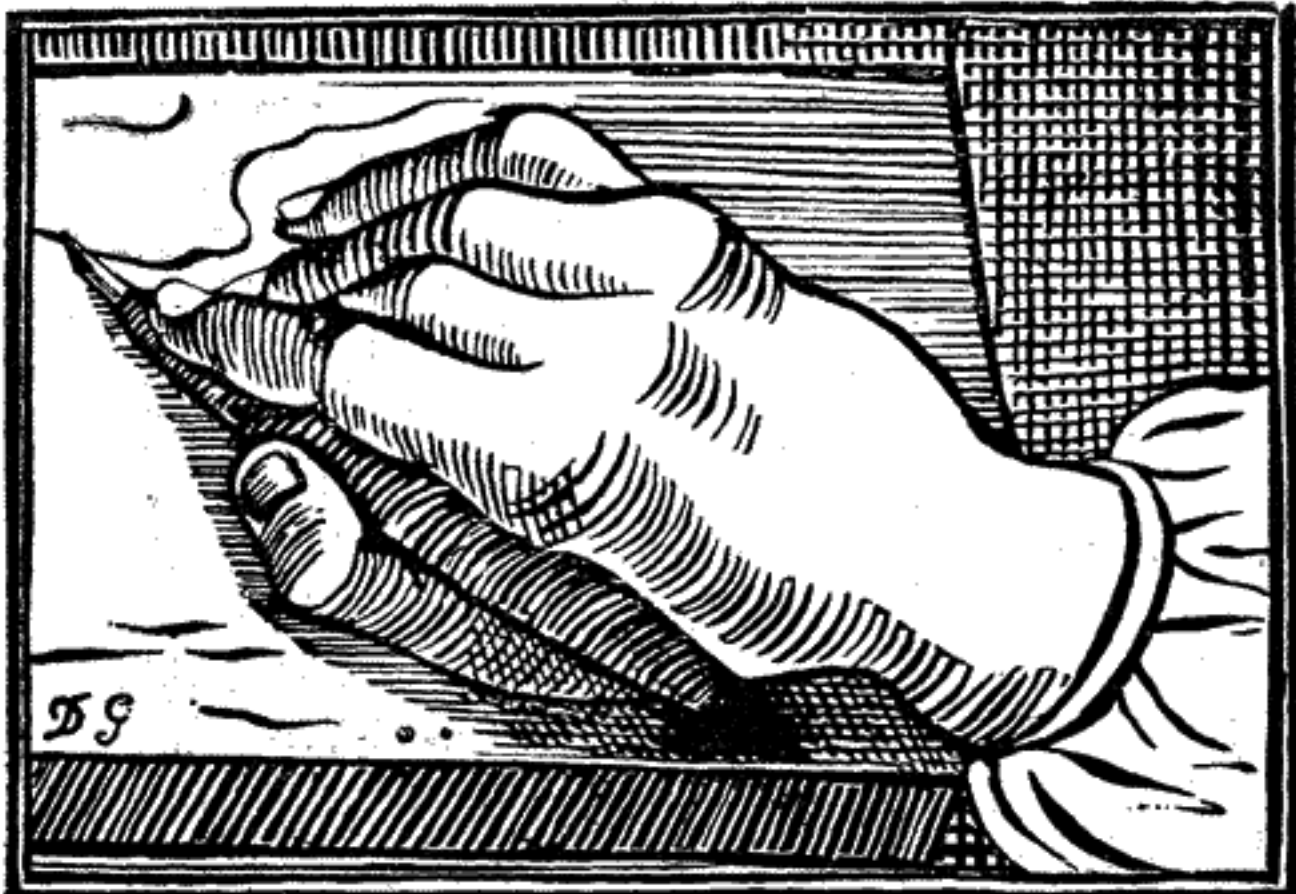
χής και του εμφύλιου πολέμου, από τους κοινωνικούς φανατισμούς των άκρων, από τη σύγκρουση των παγκόσμιων έπιρρών. Οι Έλληνες διαπιστώνουν για μίαν ακόμα φορά πώς έλαχε στο έθνος τους ή δυσάρεστη τιμή να κατοικεί σ' ένα από τα πιο επικίαιρα σταυροδρόμια της ανθρώπινης ιστορίας.

Σε καμιά χώρα της Ευρώπης σήμερα οι πνευματικοί άνθρωποι δεν κάνουν επίδειξη από αισιοδοξία. Δύσκολο βέβαια κι ανάρμοστο θά εΐτανε να παρουσιάζονται υπερβολικά αισιόδοξοι στην Ελλάδα. Ζούμε δύσκολους κι επικίνδυνους καιρούς, τό ξέρουμε και δεν έχουμε την άφέλεια να τό κρατούμε μυστικό. Πατόσο εκείνο που κύρια

ξεχωρίζει τους γνήσιους πνευματικούς ανθρώπους είναι ότι εργάζονται έχοντας στο νου προθεσμίες μεγάλες. Κι αν πρόκειται λοιπόν να βαστάξει, καθώς είναι πιθανό, ή σημερινή παγκόσμια κρίση, μερικές ακόμα δεκαετίες, αυτό δεν είναι λόγος για να παρατήσουν οι Έλληνες συγγραφείς και καλλιτέχνες την πνευματική τους αποστολή. Πρέπει να ελπίζουμε ότι, συμμετέχοντας στη ζωή του καιρού τους μ' όποιον τρόπο ό καθένας τους κρίνει σωστό, δε θά πάσουν να λαχταρούνε και να προετοιμάζουν όλοι μαζί κάτι ικανό να ζήσει περισσότερο από μερικές δεκαετίες.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

ΔΗΜ. ΓΑΛΑΝΗΣ

ΧΕΡΙ